

Text i illustrationer – uttryck för flerspråkighet i den moderna finlandssvenska bilderboken

Maria Kvist

This article presents a piece of ongoing research concerning the use of different languages in Finland-Swedish picture books published in the 21st century. The aim of this article is to examine the way in which text in illustrations, intraiconic text, in picture books published in 2010–2014 illustrate how languages are used to exemplify multilingualism in different contexts in society. Examples are taken from illustrations showing homes and public space (cf. linguistic landscape). The result shows that intraiconic text in different languages (Swedish, Finnish, English, French, German, etc.) is quite common in Finland-Swedish picture books and it often comments on the story taking place in the book, no matter in which language the intraiconic text is written. The function of the intraiconic text is to describe something, for example the contents of a product, in which language a book is written or what bilingual signs look like in public space.

Nyckelord: bilderboksillustrationer, bild och text, finlandssvenska bilderböcker, flerspråkighet, intraikonisk text

1 Inledning¹

Bilderboksforskare menar att bilderboksförfattare och bilderboksillustratörer speglar och granskar sin samtid genom de avtryck som växer fram i bild och text (se t.ex. Hallberg 2007; Lindö 2010: 143). I bilderboken uppstår ett dynamiskt möte mellan de båda konstarterna bild och text, och interaktionen mellan dessa är det centrala för bilderboken som medium (Rhedin 2004: 34; Nordberg 2005: 57). Definitioner av bilderboken lyfter fram det faktum att den vanligen innehåller detaljrika illustrationer som tilltalar läsaren. Därtill omnämns även det dubbla eller samtidigt tilltalet (*dual address, dual audience*) med vilket avses att bilderboken vänder sig till både barnet och den vuxna, framför allt i rollen som medläsare. (Se t.ex. Nodelman 1988: 1–3; Salisbury & Styles 2012: 7.) Diskussionen kring bilderbokens mottagarperspektiv, om vem som ses som den implicita och den explicita läsaren av bilderboken, barnet eller den vuxna (med)läsaren, har resulterat i att forskare talar om bilderbokens dubbla eller samtidigt

¹ Jag tackar Svenska kulturfonden, Svensk-Österbottniska Samfundet och Vaasan yliopistosäätiö för det ekonomiska stöd som möjliggjort detta arbete.

tilltal. Bilderboken anses primärt vara skriven för barn men den ska även tillfredsställa den vuxnas syn på vad som är lämpligt för barn. (Se Nikolajeva 2000: 265; Rhedin 2001: 129; Christensen 2003: 76–79, 287–288.)

Utgående från det ovan nämnda om bilderböcker borde den finlandssvenska bilderboken utgiven på 2000- och 2010-talen spegla ett åtminstone tvåspråkigt, om inte ett flerspråkigt, samhälle både i den primära verbala texten och i de detaljrika bilderna. Med ett dubbelt tilltal ska bilderboken tilltala inte bara barnet utan även den vuxna (med)läsaren. Interaktionen mellan text och bild kan delvis leda till att de båda konstarterna integreras i samma konstart, i illustrationen, genom att illustratören väljer att sätta in text i den, det som litteraturvetaren Maria Nikolajeva (2000: 82–84) kallar för *intraikonisk text* (*intraiconic text*). Vad förmedlar då den intraikoniska texten med tanke på flerspråkigheten?

2 Syfte, material och metod

Syftet med den här studien är att genom att granska den intraikoniska text som finns i moderna finlandssvenska bilderböckers illustrationer analysera dess funktion med fokus på hur två- och flerspråkigheten kommer till uttryck i dem. Många händelser i bilderböckerna i mitt material beskriver sådant som sker i hemmet eller ute i någon form av stadsmiljö, vilket jag här valt att kalla samhället. I den här studien ser jag närmare på dessa två miljöer. I analysen kommer jag först att kort kommentera formen på den intraikoniska texten och därefter den funktion som den intraikoniska texten har, med andra ord i vilket sammanhang den förekommer, hur den ser ut och vilken dess funktion är i läsningen av den bilderbok den förekommer i. Jag kommer även att kort kommentera läsarperspektivet i anknytning till de intraikoniska texterna och förståelsen av dem.

Materialet består av ett urval finlandssvenska bilderböcker utgivna under perioden 2010–2014 (se litteraturförteckningen). Alla böcker är utgivna på Schildts & Söderströms förlag (tidigare två olika förlag, sammanslagna sedan 1.2.2012) vars

huvudsakliga verksamhet är att publicera litteratur på svenska i Finland. Förlaget har i likhet med andra finländska förlag under det senaste decenniet satsat systematiskt på utgivningen av barn- och ungdomslitteratur. Den satsning som gjordes kring millennieskiftet på utgivning av barn- och ungdomsböcker har kommit att bära frukt speciellt under de senaste åren, inte bara i Finland utan även utomlands genom översättningar. (Heikkilä-Haltonen 2014; Schildts & Söderströms 2015.) Jag har valt bilderböcker utgivna vid Schildts & Söderströms främst för förlagets uttalade satsning på utgivningen av finlandssvenska bilderböcker och för att deras böcker är lätta att få tillgång till via bokhandlar och bibliotek jämfört med böcker utgivna på mindre förlag eller böcker som getts ut på eget förlag. Perioden för utgivningen har jag valt för att ha ett så nytt material som möjligt.

För analysen har jag excerperat alla ställen där illustrationerna i urvalet av bilderböcker innehåller intraikonisk text. Därefter har jag valt de ställen där hemmet eller samhället illustrerats för att sedan analysera formen i den intraikoniska texten i excerpterna. Jag har sett på vilka språk som används i den intraikoniska texten, om den består av enstaka ord, fraser eller meningar samt sammanhanget den förekommer i för att bestämma dess funktion.

De finlandssvenska bilderböcker som ingår i den här studien är inte paginerade, vilket gör att jag exkluderar sidhänvisningen då jag hänvisar till bild eller text i dem. Tillstånd för återgivning av bilderboksillustrationer har inhämtats från förlaget och upphovsrätten till bilderna är angiven enligt förlagets anvisning.

3 Den finlandssvenska bilderboken sedan år 2000

I ett internationellt perspektiv kan fastställas att den finska barn- och ungdomslitteraturen fått allt mer uppmärksamhet exempelvis genom att den stod i fokus på bokmässan i Frankfurt så sent som år 2014. Litteraturvetaren Elina Druker har i sin doktorsavhandling studerat den moderna bilderboken i de nordiska länderna. Hon konstaterar att det finns skillnader mellan de nordiska länderna bland annat vad gäller

bilderboksestetiken. I Danmark och Sverige har man redan tidigt integrerat bild och text, medan bilderboksförfattarna och bilderboksillustratörerna i Finland och Norge föredragit den illustrerade prosatexten. I bilderböcker utgivna i Finland har alltså en explicit uppdelning mellan text och bild en etablerad ställning, men jämsides med denna tradition har en text- och bildintegration utvecklats. (Druker 2008: 21.)

Det har talats om en bilderboksboom på finlandssvenskt håll under 2000- och 2010-talen. Den anses ha fått sin början med Tove Appelgrens och Salla Savolainens första bok om Vesta-Linnéa, *Vesta-Linnéa och monstern* (2001). Den finlandssvenska bilderboken anses så här i mitten av 2010-talet blomstra och ha en lysande framtid. (Strandén 2013.) Litteraturvetaren Mia Österlund (2012: 205–208) menar dock att bilderboksboomen kanske är något överskattad med tanke på hur få verk som i själva verket publiceras.

I likhet med Österlund har även litteraturvetaren Maria Lassén-Seger (2012) noterat att vuxenkaraktärerna kommit att ta allt mera plats i den moderna finlandssvenska bilderboken. Detta kan ses som ett resultat av att bilderboken numera ska fungera generationsöverskridande, men man kan även se det som ett arv från Tove Janssons *Muminsvit*, vilken kännetecknas av färgstarka vuxenkaraktärer. Återkommande teman i 2000-talets finlandssvenska bilderbok är kärlek och relationer, i synnerhet vuxnas kärlek och relationer, men den finlandssvenska bilderboken kännetecknas i dag även av en bredd inom vilken man skildrar allt från homosexualitet till konflikter mellan barn och vuxna. Bilderboksförfattarna och bilderboksillustratörerna utgår medvetet från ett barns perspektiv, men drar sig samtidigt inte för att behandla ämnen som berör vuxna. Detta leder till att generationsöverskridande möten påfallande ofta tar plats i den finlandssvenska bilderboken. Genom att bilderboksförfattarna och bilderboksillustratörerna tar både de vuxna läsarna och de läsande barnen på allvar, skapar de en produkt som passar båda målgrupperna. Detta betyder att de finlandssvenska bilderböcker som publicerats sedan år 2000 ger läsarna en tankeställare samtidigt som de uppmanar till upprepade gemensamma läsningar. (Lassén-Seger 2012: 12–18; Österlund 2012: 205–213.)

Den finlandssvenska barnboksförfattaren Monica Vikström-Jokela använder i sina verk bland annat person- och ortnamn som tyder på att omgivningen är svenskspråkig. Detta gör hon för att skapa barnböcker med en finlandssvensk känsla. Hon tar även kulturen till sin hjälp, exempelvis benämner hon typiska saker i skolan eller hur man firar självständighetsdagen. Barnboksförfattaren menar att det är ett ständigt balanserande att skriva på ”finlandssvenska”. För att ta hänsyn till sverigesvenska läsare borde finlandismer såsom *WC-papper* och *pulpet* undvikas och i stället borde de sverigesvenska benämningarna *toapapper* och *bänk* användas. (Jokela 2012: 20–21; jfr af Hällström-Reijonen 2007 om användning av finlandismer och om finlandssvensk språkvård i anknytning till skönlitteratur.)

4 Intraikonisk text

Det är inte helt ovanligt att text och bokstäver sätts in i illustrationer i bilderböcker. Exempelvis nämner Druker Tove Janssons illustrationer i vilka man kan se text bland annat på brev och skyltar. Illustratörer visualiserar bokstäver, ord och längre texter genom olika typografiska laboreringar. Att infoga ord, satser eller meningar i illustrationer menar Druker har ett band till den visuella poesin vilken hade sin början i antikens figurdiktning. Texten i illustrationerna kan ha olika funktioner, exempelvis kan omvälvande händelser eller olika stämningar illustreras genom svajande ord eller textrader. I den moderna bilderboken kan texten i illustrationerna även stärka berättelsens absurditet. (Druker 2008: 99 ff.)

För text som finns i en illustration använder Nikolajeva termen *intraikonisk text*. Man förmodar ofta att den intraikoniska texten inte har någon större relevans för berättelsen, men Nikolajeva vill påvisa att så inte är fallet. Om illustratören satt in text i en illustration så ska läsaren fundera på textens funktion. Nikolajeva anser att den text som finns i illustrationen på något sätt ska kommentera eller motsäga den primära verbala berättelsen. Den intraikoniska texten tillfogar enligt Nikolajeva metafiktiva kommentarer till den primära verbala texten och den kan bidra med en vägledning i att

förstå berättelsen. Därtill fästs läsarens uppmärksamhet på de visuella detaljerna och läsaren uppmanas studera bilden noggrannare. (Nikolajeva 2000: 82–84.)

Samtidigt som Nikolajeva talar om att läsaren ska se närmare på den intraikoniska texten i bilderböcker lyfter hon även fram bilderbokens egenartade förutsättning vad gäller miljöbeskrivning. Den primära verbala texten kan i någon mån berätta om miljön medan illustrationen omedelbart kan ge läsaren alla detaljer i miljöbeskrivningen. Det är vanligt att bilderboksskaparna helt förlitar sig på att miljöbeskrivningen ges i illustrationen, inte i den primära verbala texten. (Nikolajeva 2000: 119.) Genom att i illustrationerna inkludera intraikonisk text kan illustratören visa på den språkliga verkligheten i den miljö som beskrivs. I den finlandssvenska bilderboken är det exempelvis möjligt att med hjälp av den intraikoniska texten visa hur de båda nationalspråken, finska och svenska, fungerar, men även att upplysa om användningen av andra språk i den miljö som skildras. (Jfr Kvist 2012: 117, 121.)

Barnlitteraturforskaren Carole Scott (1999) hävdar att barnet primärt fokuserar på illustrationerna medan den vuxna primärt utgår från den skrivna texten, vilket i förlängningen betyder att barnet och den vuxna inte upplever samma aspekter i sin läsning av en bilderbok. Hon menar att bilderböcker på några punkter vänder sig till barnet, på andra punkter till den vuxna läsaren och däremellan vänder bilderboken sig till både barnet och den vuxna. Enligt Scott uppfattar barnet detaljer i illustrationerna som den vuxna förbiser, medan det i bilderboken kan ingå exempelvis intertextuella referenser och humor som bara uppfattas av den vuxna. (Scott 1999: 99–100.) I bilderbokens illustrationer finns intraikonisk text som uppfattas av både barnet (det läskunniga barnet och det icke-läskunniga barnet i högläsningen genom den vuxna) och den vuxna, men det förekommer även intraikonisk text som kan förstås endast av den vuxna läsaren, till exempel av den typ som Rhedin avser med *metabildeffekter*. Med *metabildeffekt* menar Rhedin till exempel tidningar och boktitlar som finns i illustrationerna i bilderboken, och dessa fungerar som ett budskap som vanligen endast den vuxna läsaren förstår. Den tjänar vanligen som en metafiktiv eller en humoristisk visuell kommentar. (Nikolajeva 2000: 82–84; Rhedin 2001: 140–143.)

Den intraikoniska texten kan alltså sägas beskriva hur det *lingvistiska landskapet* (för definition se t.ex. Gorter 2006) ser ut i den miljö där bilderboken utspelas. När ett samhälle visualiseras i en bilderbok, i det här fallet i finlandssvenska bilderböcker, torde illustratören även fundera på hur det lingvistiska landskapet kommer till uttryck i den intraikoniska texten. För att beskriva en två- eller flerspråkig miljö kan den intraikoniska texten vara just två- eller flerspråkig, alternativt förekommer enspråkig text, men på flera språk i den skildrade miljön. Även om bilderboken ges ut i en två- eller flerspråkig miljö kan illustratören låta bli att i sina illustrationer lyfta fram denna i bilderboken. I stället kan illustratören utgå ifrån bokens huvudspråk och inkludera endast intraikonisk text på det språket eller så kan illustratören välja ett demonstrativt anonymiserat sätt. Utan en intraikonisk text kan förpackningens innehåll bli oklart för läsaren. Blanka ytor och textlösa ytor blir svårgreppbara för läsaren. För barnet som inte ännu kan läsa kan det bli svårt att begripa det illustrerade om det inte finns någon igenkänningspotential i det. (Hellström 2011: 157.) Dyliga demonstrativt anonymiserade bilder på olika förpackningar förekommer även i mitt material (så är fallet i flertalet av Appelgrens och Savolainens Vesta-Linnéa-böcker) och det tycks vara en rätt vanlig strategi bland illustratörerna i de finlandssvenska bilderböckerna (jfr Kvist 2012). Dessa ligger dock utanför den här studien eftersom de inte innehåller intraikonisk text som informerar läsaren om det lingvistiska landskapet.

5 Intraikonisk text i den moderna finlandssvenska bilderboken

Formen på den intraikoniska texten, i urvalet av finlandssvenska bilderböcker i den här studien, är vanligen ett ord, så som i de exempel som finns i bild 1. Ibland ser man bara delar av ett ord, men intraikonisk text som är avkapad förekommer dock sällan i materialet. När avkapad intraikonisk text förekommer är det ändå tydligt vad som saknas (se bild 5 och analysen av Kivelä & Bondestam 2013 i anknytning till bilden). Det är inte ovanligt med intraikonisk text i form av en fras eller sats, däremot är det rätt ovanligt med längre texter så som flera meningar (för exempel se bild 2). (Jfr Kvist 2012: 118–119.) Intraikonisk text i de studerade bilderböckerna förekommer bland annat på svenska (böckernas huvudspråk), finska, engelska och franska. Dessa kan ses

som högstatusspråk i den finlandssvenska bilderboken i och med att de två första är landets nationalspråk och de två senare stora europeiska språk (jfr Söderling 2005; Tidigs 2014: 54).

Bild 1. Exempel på intraikonisk text i Anna Härmäläs *Du hör inte hit, Beiron* (2011).

Nikolajeva (2000: 82) menar att läsaren ska fundera på den intraikoniska textens funktion. I det undersökta materialet har den intraikoniska texten åtminstone tre olika funktioner. Den kan vara av beskrivande slag, det vill säga den beskriver och förtydligar något som man ser i illustrationen, såsom i bild 1 där skräpkorgen både i bild och i intraikonisk text förtydligas gälla för bioavfall. Den kan också vara av beskrivande slag då den kommenterar händelser i den primära verbala texten. Den intraikoniska texten kan till slut även ha en kommenterande och informativ funktion för läsaren, på det sätt som texterna ”herr Glads mamma” och ”herr Glad som liten” har i bild 2 (Kivelä & Bondestam 2014).

Ur en flerspråkighetssynvinkel kan den intraikoniska texten ha ytterligare funktioner. Med hjälp av intraikonisk text kan illustratören förmedla hur en två- eller flerspråkig miljö kan se ut. I de följande avsnitten ser jag närmare på den intraikoniska textens funktion.

5.1 Intraikonisk text i illustrationer som visualiserar hemmet

Den intraikoniska texten i samband med att man illustrerar en hemmiljö förekommer vanligen på väggar, tidningar, böcker eller på olika slags produkter som används i

hemmen (se bild 2). Den intraikoniska text som finns på väggar är vanligen en del av interiören och finns med som dekoration i hemmen, till exempel som tavlor med ordstäv så som i Kivelä och Bondestam 2014 (bild 2). Dessa förekommer vanligen på svenska, eller så som i Kivelä och Bondestam (2014) på en modifierad form mellan latin och svenska, vilket skapar en humoristisk effekt för läsaren som känner igen det latinska ordspråket som står som grund, *Amor vincit omnia*, 'kärleken övervinner allt'. I tavlan har orden hamnat i fel ordning och *vincit* blivit *vimsit*, vilket härleds från ordet *vimsig*. Varianten med språkväxlingen och den omvända ordföljden refererar förmodligen även till bokens huvudkaraktär, herr Glad. Liknande exempel kan ses som budskap till den vuxna läsaren som känner till bland annat ordspråk på olika språk, medan de yngre läsarna inte förstår den innehållsliga betydelsen. (Rhedin 2001: 141; jfr Kvist 2012: 120.)

Bild 2. Illustrationer som visar intraikonisk text i hemmiljö.

De tidningar och böcker som förekommer i illustrationerna som visualiserar hemmet har främst titlar och namn på svenska och engelska (se bild 2). I det material som ingår i den här studien förekommer en del tidningsomslag och bokpärmar i illustrationerna, vilket jag tolkar som illustratörernas sätt att visa att läsning ingår i familjernas aktiviteter. Samtidigt kan valet av namn på boken eller tidningen även gå i dialog med den primära verbala texten och berättelsen. Så är fallet i Annika Sandelins och Linda Bondestams *Businnan blir kär* (2011) där läsaren genom den intraikoniska texten ser kvinnan i hemmet läsa en tidning som heter *Mamma* med tillägget *Att föda hemma*. Detta är en direkt kommentar till de fortsatta händelserna i boken.

De böcker som finns i illustrationerna och har titlar på andra språk än bokens huvudspråk, svenska, läses främst av de vuxna, men det förekommer även att bilderboksbarnen läser böcker med engelsk titel. Exempelvis kan man tolka det så att det är bröderna Pixon som läst eller i alla fall bläddrat i en bok med titeln *Barcelona by night* (se bild 2; Kivelä & Bondestam 2013) och att en av flickorna i Christel Rönns *Det vidunderliga ägget* (2011) läser en bok med titeln *Hello Kitty*. I det senare fallet kan man trots allt inte vara helt säker på om boken är skriven på engelska eftersom titeln anspelar på den internationellt kända figuren med det engelska namnet och böcker med samma titel kan tänkas förekomma på flera språk. Däremot tyder allt på att vuxna i bilderböckerna förutom svenska tidningar och böcker även läser engelska sådana. Pappan i *Det vidunderliga ägget* sitter i en av illustrationerna med en bärbar dator i famnen och boken *Fonts from A to Z* bredvid sig (bild 2; Rönns 2011). En tolkning av att det förekommer ett flertal titlar på engelska i de finlandssvenska bilderböckerna kan vara att illustratörerna velat belysa det faktum att det läses på flera språk i hemmen i dag, speciellt på engelska.

De produkter, främst mat- eller kroppsvårdsprodukter, som finns i illustrationerna i urvalet bilderböcker i den här studien visar att produkterna alltsomoftast har namn på svenska. I några enstaka fall förekommer andra språk i produktnamnen, eller så kan det till och med ske en språkväxling i namnet såsom i bild 3 då man kan läsa *Kurts amour amour* på lådan med bakelser (Kivelä & Bondestam 2014). Produkter som ingår i illustrationer i bilderböcker finns där för att de förekommer i en för läsaren bekant

omgivning, det vill säga är en del av vardagen, men de fungerar även som stiliserade symboler för dylika ting (jfr Hellström 2011: 151).

Bild 3. Produkter i illustrationer om hemmiljö i finlandssvenska bilderböcker.

I bild 3 ges innehållsinformation på svenska när det gäller matprodukter som står på köksbordet hemma hos kon Betty (Gullichsen & Knuutinen 2012). I den intraikoniska texten kan vi läsa att hon äter *morgonflingor* och *kovitamin* till frukost. Utan den intraikoniska texten skulle vitaminburkens innehåll bli oklart för läsaren eftersom det inte finns något annat än etiketten som berättar om burkens innehåll, medan flingförpackningens innehåll förtydligas genom att det på förpackningen tecknats flingor. I det ovan nämnda fallet där det sker en språkväxling i den intraikoniska texten på en låda med bakelser förmedlas inte innehållet genom texten. Snarast handlar det om en humoristisk vinkling i kombination med en känslubeskrivning (jfr Scott 1999: 99–100; Nikolajeva 2000: 82–84; Rhedin 2001: 140–143). Tidigare i boken har läsaren kunnat läsa *Kurts konditori* på en låda med bakelser i, medan lådtexten senare i boken

gjorts om till *Kurts amour amour* (Kivelä & Bondestam 2014). Herr Glad försöker få fröken Citron på fall genom att bjuda på bakelser och här bidrar lådtexten till att lyfta fram de känslor som herr Glad hyser för fröken Citron. I en vidare granskning av matprodukter i mitt material förefaller det att produktnamnen kan förekomma på andra språk än svenska i de hem som finns i illustrationerna. Vinet hemma hos Allan och Udo har fått en etikett med texten *EL VINO* vilket tyder på att vinet är spanskt (bild 3; Lindeberg & Bondestam 2011).

Användningen av högstatusspråket engelska i intraikonisk text som beskriver produkter är minimal i materialet i den här studien, endast några få belägg förekommer (jfr Kvist 2012: 119). Detta är något överraskande då engelskan tillsammans med finskan i övrigt tycks vara rätt påtaglig i finlandssvensk litteratur (se t.ex. Malmio 2011). Mycket av den produktbeskrivande intraikoniska texten är på bilderböckernas huvudspråk svenska, men därtill förekommer andra, mer ovanliga, europeiska språk. Det kan tänkas att den intraikoniska texten inte är avgörande för om man förstår produktinnehållet eller inte, speciellt inte för en läsare som inte förstår texten på produkten (jfr Hellström 2011). Snarast kan formen och kontexten produkten förekommer i vara det som är av betydelse för förståelsen. Däremot verkar den intraikoniska texten bidra med större tolkningsmöjligheter de gånger den inkluderar mer än en produktbeskrivning. Den ger då läsaren förståelse på ett bredare plan genom samspelet mellan bild och text. Min analys av *Kurts amour amour* ovan visar att den intraikoniska texten innefattar en djupare mening.

Två- eller flerspråkiga skyltar och dylikt saknas så gott som helt när hemmet finns som illustration. All intraikonisk text är enspråkig, förutom när språkväxling sker på den ovan nämnda bakelselådan. Analysen visar att många språk är synliga i hemmet men att de inte förekommer parallellt inom samma ram utan i olika sammanhang.

5.2 Intraikonisk text i illustrationer som beskriver samhället

I den intraikoniska text som förekommer i en illustration som visualiserar ett samhälle ingår vanligtvis olika typer av skyltar eller text på byggnader (jfr lingvistiska landskap i

Gorter 2006). Det är vanligt att den intraikoniska texten är av beskrivande natur när den förekommer i illustrationer som belyser samhället, så som Härmäläs (2011) illustration i bild 4 där läsare med stöd av den intraikoniska texten får veta att bokens huvudperson Beiron är på väg att delta i en hundutställning. Utan den intraikoniska texten skulle läsaren förstå att händelsen utspelar sig på en hundutställning, främst tack vare händelser som skett tidigare i boken, men den intraikoniska texten förtydligar genom *sisään/ingång* att Beiron nu är på väg att delta i hundutställningen. Samhället som beskrivs i boken åskådliggörs som tvåspråkigt genom att Härmälä inkluderat både svenska och finska i den intraikoniska texten. Situationen med text både på finska och på svenska i gatubilden är bekant för dem som lever i en tvåspråkig miljö. Härmäläs illustrationer med den för den finlandssvenska läsaren bekanta utformningen med tvåspråkiga skyltar ger läsaren ett igenkännande; de har den speglingsfunktion av samhället som bilderboken så ofta sägs ha, i det här fallet av ett tvåspråkigt samhälle.

I andra exempel där Härmälä använder sig av tvåspråkiga skyltar i sina illustrationer av samhället kan även den kontext som den intraikoniska texten förekommer i beskriva det den intraikoniska texten belyser. Exempelvis kan läsaren i Härmälä (2013) se hur en tvåspråkig skylt både på svenska och på finska informerar om att det steks våfflor vid ett marknadsstånd. Texten har dock anpassats till det hundsamhälle som beskrivs i boken och därtill har illustratören inkluderat en humoristisk visuell kommentar till läsaren genom att döpa våfflor till *wufflor/vuhveleita*. Det onomatopoetiska uttrycket anspelar på hundlätet både på svenska och på finska och hänvisar till det faktum att händelserna utspelas i ett hundsamhälle. (Se bild 4; Härmälä 2013.)

Bild 4. Tvåspråkigt samhälle i illustrationer i finlandssvenska bilderböcker.

I likhet med Härmälä använder även Gunnervall sig av samma sätt att i illustrationer visa på ett tvåspråkigt samhälle (se bild 4; Valtiala & Gunnervall 2010). I en överblick över den lilla staden som illustreras i boken *Jonna och mirakelträdet* förekommer rikligt med skyltar på affärshusen eller i affärshusens fönster. Skyltarna är vanligen tvåspråkiga finska-svenska. Exempelvis kan vi på ett uppslag läsa i den intraikoniska texten att det i den lilla staden finns en bokhandel, en blomsterhandel och en leksaksaffär. Alla dessa är angivna på både finska och svenska enligt modellen *kirjoja/böcker*, *blommor/kukkiä* och *leluja/leksaker*. Vad beträffar den intraikoniska texten som berättar om hurdana affärer det finns i stadsbyn i bild 4 kommer den finska texten först och sedan den svenska i två fall, medan den svenska texten kommer före den finska när det gäller blomsterhandeln. Att texten på de båda språken kommer i olika ordning kan tolkas som att staden som finns på bild är balanserat tvåspråkig i och med att det inte tycks spela någon roll på vilket språk skyltningen inleds.

Med tanke på den ökade användningen av olika språk i olika kontexter i samhället så kan läsaren tänka att detta även borde synas i bilderboksillustrationerna. I materialet i den här studien kan jag konstatera att det förekommer en del illustrationer med intraikonisk text på andra språk än landets nationalspråk. I flera bilderböcker visas exempel på intraikonisk text som är gångbar på flera språk, exempelvis förekommer *café* i flera böcker. I Valtiala och Gunnervall (2010) där övriga skyltar på samma uppslag är både på finska och på svenska skiljer sig café-skylden från de andra genom att den är enspråkig då det finska *kahvila* inte finns med i den intraikoniska texten. Å andra sidan är *café* internationellt gångbart och något bilderboksläsaren kan tänka sig se även i gatubilden i en stad, det vill säga det återspeglar en gatubild.

Bild 5. Intraikonisk text på andra språk än svenska och finska i illustrationer som belyser samhället.

Den intraikoniska texten *café* kan även ses i Lindeberg och Bondestam (2011) där den förekommer i gatubilden som text i ett fönster (bild 5) på liknande sätt som i Valtiala och Gunnervall (2010). I samma illustration finns under fönstret en längre intraikonisk text skriven på engelska. I texten ingår en hänvisning till rockgruppen Scorpions, vars låt med titeln *Love will keep us alive* det refereras till. Som tidigare nämnts är det rätt ovanligt med längre intraikonisk text, men detta är ett exempel på när sådan förekommer och när den därtill är på ett annat språk än bilderbokens huvudspråk. Då

illustrationen inkluderar denna textrad kan det ses som ett sätt att kommentera den primära verbala berättelsen (se Nikolajeva 2000: 82–84). Huvudkaraktärernas kärlek till varandra bekräftas slutligen, och låtnamnet fungerar därmed som en kommentar till denna händelse och förstärker den primära verbala textens utsaga: kärleken håller oss samman.

I materialet som ingår i den här studien förekommer alltså intraikonisk text även på andra språk då samhället belyses med illustrationer. Ett exempel på detta är när soporna i sopbilen i Kiveläs och Bondestams *Bröderna Pixon och TV:ns hemtrevliga sken* (2013) finns i bild (se bild 5). Några sopor ligger i påsar som har text på tyska: *spiegel* och *Da ist niemand zu Hau[se]* (de bokstäver som är inom klamrar saknas i den intraikoniska texten). Tyska förekommer även i den primära verbala texten i Kiveläs och Bondestams bok så det känns inte oväntat att det finns med även i den intraikoniska texten. Den kortare intraikoniska texten kan tolkas som att bröderna Pixons verklighet är en spegling av många barnfamiljers vardag: det blir mycket stillasittande framför allt framför tv:n och andra moderna medier. I den primära verbala texten får läsaren nämligen veta att bröderna Pixon inte har upplevt världen annat än genom tv:n och att ”[d]e tar pauser endast för att hämta mer godis eller för att spela lite på datorn”. Den längre intraikoniska soppåsetexten har i det här fallet en rätt distinkt koppling till den primära verbala texten i bilderboken. Bröderna har efter mycket tv-tittande gett sig ut på bakgården och faktum kvarstår att ingen är hemma. Genom att studera den intraikoniska textens funktion kan man i dessa två fall konstatera att det från illustratörens sida är ett sätt att kommentera, åtminstone för den tyskkunniga vuxna läsaren, bilderbokens budskap, samtidigt som den även genom illustrationerna vägleder läsaren till att förstå berättelsen. Samtidigt visar den intraikoniska texten här på att text på andra språk förekommer i många olika kontexter i samhället, till och med på (sop)påsar, och att det är värt att studera den närmare då den, precis som Nikolajeva (2000: 82) konstaterat, kan kommentera eller motsäga det som den primära verbala berättelsen säger.

6 Slutord

Den intraikoniska textens funktion i den finlandssvenska bilderboken utgiven under perioden 2010–2014 är framför allt att beskrivande förtydliga eller kommentera den primära verbala texten. Den intraikoniska texten kan på de ovan påvisade sätten åskådliggöra hur det lingvistiska landskapet ser ut i det samhälle som finns i illustrationerna i bilderböckerna, hur olika språk används i samhället men även i hemmen. I materialet kan skönjas en skillnad mellan användningen av intraikonisk text när hemmet skildras och när samhället skildras i och med att intraikonisk text som uttrycker samma sak på två språk förekommer när samhället åskådliggörs men inte i den hemmiljö som illustratörerna visualiserat. De tvåspråkiga skyltarna i illustrationerna är för den finlandssvenska publiken något som speglar det lingvistiska landskapet i Finland och därmed kan man anta att igenkänningen är stor. Det bör även konstateras att användningen av intraikonisk text varierar bland illustratörerna; medan en del illustratörer använder rikligt med intraikonisk text på flera språk i samma verk, använder andra sig knappt av intraikonisk text alls.

Studien visar att intraikonisk text förekommer på många språk i den moderna finlandssvenska bilderboken, och att den, oavsett vilket språk den är skriven på, ofta kommenterar händelserna i den primära verbala texten. Också för materialet i den här studien gäller det faktum att det är endast den vuxna läsaren som uppfattar en del intertextuella referenser och humoristiska kommentarer (jfr Scott 1999: 99–100; Nikolajeva 2000: 82–84; Rhedin 2001: 140–143). Läsarens språkkunskaper är även av betydelse eftersom det sällan i dessa situationer förekommer någon förklaring eller översättning till bokens huvudspråk.

I materialet i den här studien ingår även en del illustratörer som använder sig av collageteknik i sina bilderboksbilder. Användningen av collageteknik innebär att illustratören inför text- och färgytor som fogas samman med figurativa element (Druker 2005: 34–35). Dessa illustrationer har jag uteslutit i den här studien, men jag kan konstatera att de är värda att granska närmare inom mina fortsatta studier. Användningen av collagetekniken har medfört att bilderboksillustrationerna berikats med en mängd

texter på olika språk och dessa bidrar på en annan nivå än den intraikoniska texten till att visualisera ett flerspråkigt samhälle.

Material

- Appelgren, Tove & Salla Savolainen (2001). *Vesta-Linnéa och monsternmamman*. Helsingfors: Söderströms.
- Gullichsen, Anna & Cara Knuutinen (2012). *Betty är en speciell sorts ko*. Helsingfors: Söderströms.
- Härmälä, Anna (2011). *Du hör inte hit, Beiron*. Helsingfors: Schildts.
- Härmälä, Anna (2013). *Du bestämmer själv, Jori*. Helsingfors: Schildts & Söderströms.
- Kivelä, Malin & Linda Bondestam (2013). *Bröderna Pixon och TV:ns hemtrevliga sken*. Helsingfors: Schildts & Söderströms.
- Kivelä, Malin & Linda Bondestam (2014). *Den förträfflige herr Glad*. Helsingfors: Schildts & Söderströms.
- Lindeberg, Minna & Linda Bondestam (2011). *Allan och Udo*. Helsingfors: Söderströms.
- Rönns, Christel (2011). *Det vidunderliga ägget*. Helsingfors: Söderströms.
- Sandelin, Annika & Linda Bondestam (2011). *Businnan blir kär*. Helsingfors: Söderströms.
- Valtiala, Nalle & Maarit Gunnervall (2010). *Jonna och mirakelträdet*. Helsingfors: Schildts.

Litteratur

- Christensen, Nina (2003). *Den danske billedbog 1950–1999*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Druker, Elina (2005). Det nyckfulla alfabetet – om bokstävernas materialitet i barnlitteraturen. I: *Barnboken – Journal of Children's Literature Research* 28 (2), 33–40. [Citerat 26.11.2015.] Tillgänglig: <http://www.barnboken.net/index.php/clar/article/view/85/85/>
- Druker, Elina (2008). *Modernismens bilder. Den moderna bilderboken i Norden*. Göteborg: Makadam.
- Gorter, Durk (2006). Introduction: The Study of the Linguistic Landscape as a New Approach to Multilingualism. *International Journal of Multilingualism* 3, 1–6.
- Hallberg, Kristin (2007). Suverän skildring av barns vardag. *Svenska Dagbladet* 17.9.2007. Tillgänglig: <http://www.svd.se/suveran-skildring-av-barns-vardag/>
- Heikkilä-Halttunen, Päivi (2014). Reading matters? On new books for young readers. *Books from Finland. A Literary Journal*. [Citerat 28.5.2015.] Tillgänglig: <http://www.booksfromfinland.fi/2014/01/reading-matters-on-new-books-for-young-readers/>
- Hellström, Martin (2011). ”Det blir mackor med O’boy och O’boy. Och flingor med O’boy”. Förpackning och varumärke som representation av det vardagliga livet och konsumtionen som frigörelse. *Barnboken – Journal of Children's Literature Research* 34 (1), 151–164. [Citerat 25.11.2015.] Tillgänglig: <http://www.barnboken.net/index.php/clar/article/view/31/31/>
- Hällström-Reijonen, Charlotta af (2007). Tavaststjerna i provinsialismernas snårskog. Det sverigesvenska förlagsargumentet i finlandssvensk språkvård. *Språk och stil* 17, 152–192.
- Jokela, Kerttu (2012). Ellenin ”äiti” tasapainoilee suomenruotsiksi. *Onnimanni* 2/2012, 20–22.
- Kvist, Maria (2012). Uttryck för två språks samexistens i en bilderbok. I: *Svenskan i Finland* 13, 112–123. Red. Siv Björklund, Harry Lönnroth & Nina Pilke. Vasa: Vasa universitet.
- Lassén-Seger, Maria (2012). Anarchy and idyll in Finland-Swedish picture books. I: *5 ways into Finnish books for children and young readers*, 15–18. Red. Hannele Jyrkkä, Tiina Lehtoranta & Tiia Strandén. Helsinki: FILI Finnish Literature Exchange.
- Lindö, Rigmor (2010). *Det tidiga språkbudet*. Lund: Studentlitteratur.

- Malmio, Kristina (2011). Ut i vida världen. Flerspråkighet i några finlandssvenska romaner på 1990- och 2000-talen. I: *Både och, sekä että. Om flerspråkighet. Monikielisyydestä*, 293–317. Red. Heidi Grönstrand & Kristina Malmio. Helsingfors: Schildts.
- Nikolajeva, Maria (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur.
- Nodelman, Perry (1988). *Words about Pictures: the narrative art of children's picture books*. Athens: University of Georgia Press.
- Nordberg, Harald (2005). Når bilde og tekst forteller sammen – et bildebokterapeutisk innspill. I: *Møte mellom ord og bilde. Ein antologi om bildebøker*, 52–73. Red. Nina Goga & Ingeborg Mjør. 2 uppl. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Rhedin, Ulla (2001). *Bilderboken – på väg mot en teori*. 2 uppl. Stockholm: Alfabeta.
- Rhedin, Ulla (2004). *Bilderbokens hemligheter*. Stockholm: Alfabeta.
- Salisbury, Martin & Morag Styles (2012). *Children's Picturebooks. The art of visual storytelling*. London: Laurence King Publishing.
- Schildts & Söderströms (2015). [Citerat 21.5.2015.] Tillgänglig: <http://www.sets.fi/forlaget/>
- Scott, Carol (1999). Dual Audience in Picturebooks. I: *Transcending Boundaries. Writing for a Dual Audience of Children and Adults*, 99–110. Red. Sandra L. Beckett. New York: Routledge.
- Strandén, Tiia (2013). The Finland-Swedish Literary Landscape Today. I: *COOL Swedish Titles from Finland*, 3–6. Red. Sarah Death. Kent: Swedish Book Review. Tillgänglig: <http://www.swedishbookreview.com/article-2013-S-stranden-tiia.php/>
- Söderling, Trygve (2005). Den fiktiva stadens fiktiva språk. Om fruktan för finskan i finlandssvensk litteratur. [Citerat 28.5.2015.] Tillgänglig: http://www.saunalahti.fi/trygvsod/slammer/2005/Den_fiktiva_stadens_fiktiva_sprak.html/
- Tidigs, Julia (2014). *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Österlund, Mia (2012). Vart tog barnet i bilderboken vägen? Tanter och farbröder i finlandssvensk bilderbok. I: *Till en evakuerad igelkott. Festskrift till Maria Nikolajeva. Celebrating a Displaced Hedgehog. A Festschrift for Maria Nikolajeva*, 205–215. Red. Maria Lassén-Seger & Mia Österlund. Göteborg/Stockholm: Makadam.

